

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N^o. 36.

Marti 30. Augustu

1860.

Pre onorate Domnu'le!

Sunt mai multe dieci de ani de candu un'i dintre literat'i romani au lapedatu scriere'a cu slove si au inceputu a scrie cu litere latine, déro pucini si-au batutu capu'lu so scrie correctu, so scrie dupa regule anumite, car'i la antei'a videre a cuventu'lui so nu ti lasse indoiéla co ce va so dica, si cum so se citésca. Eu senguru me tienu de acei'a car'i amu scrissu de multe ori dupa cum mi a venit in péna. Mai multi dintre literat'i nostri au scrissu si gramatici, au facutu si regule pentru scriere si cetire correctá cu litere, inse acestene ei insusi, neci alti nu le au urmatu, asie catu peno astadi mai atatea moduri de scriere cu litere avemu cati insi scriu cu litere! Ést'a au potutu merge peno acuma, pentru co aféro de gramatici fórté pucine carti s'au tiparitu cu litere latine, éro ce'a ce au scrissu unu'lu si altu'lu si nu s'au tiparitu, nu au ajunsu la cunoscenti'a publicu'lui, prin urmare neci nu a avutu neci unu interesu pentru acest'a; acum inse candu in urm'a ordinatiuni'loru mai noua ministeriari nu numai co va trebui so se tiparésca mai multe carti cu litere latine, ci enco si acte oficióse si acte publice se voru scrie totu cu litere, acum dicu a venit tempu'lu so ne statorimu regule pentru scriere corecta ce so nu ne mai pota pune pedeca streinii la introducere'a limbéi romane in cancellarie'le oficie'loru c. r. dicundu: co limb'a nóstra nu e apta de a fi limba oficiósa, fiendu co cati romani scriu cu litere cu atate'a ortografii scriu, si atate'a regule gramaticari au! Déca incercari'le unoru romani literati „de a introduce peste totu scriere'a cu litere latine“ nu au avutu peno acuma resultatu'lu doritu,

punendu'se acelu incercari pedeci chiaru si de cotra romani, — so speramu acum resultatu mai bunu, candu insusi guvern'u face inceputu'lu si prin urmare ne da indemn! Se vede co roman'i nu s'au schimbatu in nemicu de la seculu'lu 17 incóce! In seculu'lu 17 a scossu guvern'u séu mai bine Principe'le Rákotzy (calvinu'lu) limb'a slavóna d'in biserice'le romane! In seculu'lu 19 va scóte guvern'u slove'le d'in limb'a romana! De nu era unu Rákotzy póte si éstadi ar fi limb'a slavóna in biserice'le romane! ne amu fi temutu so ne si incercamu a o scóte, ca so nu ne bata Dumnedieu co scótemu cele sarte de la altariu si punemu cele profane! Camu asie era si cu litere'le latine, pane ce ne temeamu a le da passaportu, ca so nu maniamu pe santu'lu Cyrillu si so perdemu in elu unu patronu in antea lui Dumnedieu! Era inse multi car'i d'in alte cause urau litere'le latine -- inse aci nu e locu'lu a enumera acele cause -- destulu co acuma trebue so scriemu cu litere, trebue — séu mai bine — putemu so ne imbracamu limb'a in vestmentu'lu propriu, care pe lengo slove e ca unu vestmentu de serbatória pe lengo unu'lu ce s'a portatu peno s'a ruptu! Ei déro voru dice multi co nu se póte scrie limb'a romana cu litere latine, fiendu co in alfabetu'lu latinu nu sunt litere de ajunsu pentru tóte sunete'le ce se afla in limb'a romana. Inse cei mai multi si cu ei si eu dicu co se póte, si enco fórté lesne se póte, numai so cunóscemu natur'a limbéi bine, si so scimu regule'le dupo car'i s'au formatu sunete'le acele despre car'i se dice a nu fi in limb'a latina *).

*) Neci unu'lu din acei'a car'i dicu co in lim-

Mai tóte cuvinte 'le (curatu) romanesce au regule 'le loru dupo car'i vinu a se scrie; si mai tóte litere 'le au regule 'le loru dupo car'i vinu a se pronunçiã. Esceptiuni de la regula nu multe voru fi de lipsa. Nu asie e cu cuvinte 'le car'i nu sunt curatu romanesce! despre acele se póte dice: „graeca per Ausoniae fines sine lege vagantur! De altmintrene nu avemu so ne spariamu asie tare de esceptiuni, co e o regula generare: co nulla regula sine exceptione; si apoi scimu cate esceptiuni sunt si in alte limbi!

Spre a potea scrie correctu romanesce (intielegu vorbele curatu romanesce) dupa parere'a mea mai co voru fi de ajunsu urmatórie'le regule:

I. Radecin'a cuvinte'loru so se scrie cu acele litere (vocale si cosunante) cu care sunt scrise in limb'a latina $\Phi\alpha\eta\delta$ cu fenu, $\lambda\eta\eta$ cu lana, $\tau\eta\eta\rho\delta$ cu teneru etc., éro cuvinte 'le formate so se scrie cu acele litere car'i se afla in radecin'a loru s. e. purtatu cu portatu (de la portu), $\tau\eta\eta\tau\delta$ cu tacutu (de la tacu), $\Phi\eta\eta\tau\delta$ cu facutu (de la facu) etc.

II. Regule speciari. Sunetu'lu fiecarei litere din alfabetu 'lu latinu.

1) Vocale'le a, e, i, o, u.

A. Vocal'a a are in limb'a romana trei sunete si anume:

ca a in cuventulu amu, facu, stau etc.

ca τ in cuventulu sta, fa, da ($\sigma\tau$, $\Phi\tau$, $\delta\tau$);

ca χ in cuventulu candu, standu etc. ($\kappa\alpha\eta\delta$, $\sigma\alpha\eta\delta$.)

Sunetu 'lu d'inte' 'lu are a 1) la inceputu 'lu cuvinte 'loru, adeco candu e liter'a cea d'inte' in cuventu, s. e. amu, albu, ardu, ajungu etc. 2) La medilocu 'lu cuvinte 'loru candu greutate'a tonu'lui in cuventu jace pe a s. e. mancare, saturare etc. in ca si ra. 3) in fine'a cuvinte 'loru; precum si in cuvinte'le si particele 'le de cuvinte car'i stau numai din liter'a, a s. e. a lui, a fostu, acuma, asupra, ha, la etc. Se escepu de la acést'a regula numai verbe 'le in presentu 'lu indicativu si conjunc-

b'a romana sunt sunete car'i nu au fostu séu nu sunt in limb'a latina, nu au auditu neci pe Cicero, neci pe Julia Cesariu vorbindu latinesce, asie déro de unde sciú ei cum au pronunçiatu latin'i una séu alta litera? si ce sunete au fostu in limb'a latina? —

tivu, si in imperativu; apoi tóte substantive'le si adieptive 'le terminate in a, s. e. satura ($\sigma\alpha\tau\eta\rho\delta$), manca ($\mu\alpha\eta\eta\delta$); fa ($\Phi\alpha$); léga ($\lambda\epsilon\alpha\eta\delta$); apa ($\alpha\mu\eta$); céra ($\chi\epsilon\alpha\eta\delta$); amara ($\alpha\mu\alpha\eta\delta$); buna ($\beta\eta\eta\delta$); etc. Desi dupa acést'a regula a in tempu 'lu imperfectu si in infinitivu (la verbe) se scie co suna ca a (si nu ca τ), totusi spre a potea cunósce la antei'a videre co cuventu 'lu e in imperfectu séu in infinitivu, nu va fi faro scopu a pune pe a accentu 'lu greu s. e. elu mancà, elu saturà, a canta, a joca. (La verbe 'le de a duo'a, trei'a si a patr'a conjugatiune nu é de lipsa semnu'lu in imperfectu, fiendu co d'in e séu i in ante de a se póte videa co verbu'lu é in imperfectu, s. e. siedea, tacea, culegea, stringea, fugia, dormia etc.

Liter'a a suna ca τ in medilocu 'lu cuvinte'loru candu greutate'a tonu'lui nu jace pe ea, (apoi in fine'a cuvinte 'loru la substantive si adieptive, precum si la verbe in casuri 'le mai susu insemnate).

Liter'a a suna ca i candu dupa ea urméza un n, s. e. pane, mane, mancu. Candu liter'a a si in antea altoru litere vine so sune ca i atunci i se pune de asupra semnu'lu lui s. e. mátia ($\mu\alpha\eta\tau$), atáta ($\alpha\tau\alpha\tau$), cátu ($\kappa\alpha\tau$) etc.

B. Vocal'a e are trei sunete; ca e in septe, pesce etc. ca ea in péna, méréna, si ca i in fenu ($\Phi\eta\eta\delta$) etc. e de regula suna ca e sêmplu; ca ea suna atunci candu in sillab'a urmatória vine unu a s. e. so mérga ($\sigma\tau$ meap τ), culléga ($\kappa\lambda\epsilon\alpha\eta\tau$), téca ($\tau\epsilon\alpha\kappa$) etc.

De la regula acést'a facu inse une 'le cuvinte esceptiune, pentru ace'a nu va gresi nimene déca va pune pe e candu suna ca ea accentu 'lu ascutitu séu so 'lu puna numai pe cuvinte 'le cari facu esceptiune. Ca i suna liter'a e candu dupo ea urméza unu n, s. e. fenu, péno ($\Phi\eta\eta\delta$, $\rho\eta\eta\delta$) etc. —

C. Vocal'a i suna de regula ca i sêmplu in frigu, strigu, bine etc. ca i suna i.

1) In prepusetiune'a in ($\chi\eta$) fie acést'a singura, ori prepusa unui verbu, s. e. incasa, incepu, inplu etc.

2) In medilocu 'lu cuvinte 'loru séu între alte litere candu dupo i urméza n séu m. Déca i si in antea altoru litere va trebui so sune ca i si asie regul'a de susu nu ajunge — atunci so se puna

pe i semnu 'lu ^ s. e. parassitu, folossitu, marturissitu, etc.

D. Vocal'a o are patru sunete, ca o in omu, ca oa in cóna (коамъ) si ca u in purtatu, jucatu. Ca oa suna o candu in sillab'a urmatóri'a vine a ori e si greutate'a tonu 'lui jace pe o, s. e. coma (коамъ), pome (поаме), tomua (тоамнъ); éro candu greutate'a tonu 'lui nu jace pe o, atunci acest'a suna in ante de a si e ca u, s. e. potea (пэтеа), portã (пэрта.) Spre mai mare inlesnire se póte pune pe o candu suna ca oa accentu 'lu ascutitu ^, scrienduse, póme, cópte, mórtã, scóla etc. In co (къ) pëno (пәнъ), éra (еаръ), dupo (дэпъ), inco (пнкъ), so (съ) suna o ca ь.

E. Vocal'a u are numai sunetu 'lu seu propriu ca in uuu, ducu, (si ca i in tacundu, facundu).

Despre i si u vine inco a se insemná co aceste dua vocale in capetu 'lu cuvinte 'loru numai diuometate de sunetu au, si numai abea se audu s. e. unu, bunu, multu, somnu, bunu, multi, boui. Candu i si u in fine'a cuvinte 'loru trebuie so sune deplinu atunci pe i se pune de asupra accentu 'lu greu ^, s. e. fú, facú, fugi, mugi. i are in fine'a cuvinte 'loru si atunci numai diuometate de sunetu candu dupo elu urméza u s. e. sotiu, motiu, vechiu etc. Ca so sune i in fine'a cuvinte 'loru in ante de u cu sunetu deplinu trebuie so aiba de asupra accentu 'lu greu ori so mai fie unu i in antea lui s. e. dulciú, fugiu etc. ori dulciú, fugiú, Sibiu etc. i articlu in pluralu 'lu mascuringu suna totu de auna deplinu; ca so se cunósca co è articlu se desparte de substantivu prin ^ s. e. porci'i, morti'i, hoti'i.

Despartire'a articlu 'lui i de substantivu (ori si adieptivu) pentru acea e de lipsa ca so se destinga cuventu 'lu de alte cuvinte, cari si fora articlu vinu a se scrie cu duoi i in fine s. e. porcii (pluralu de la porcia), magarii (pluralu de la magari), betii (plur. de la betiia) etc., cari de totu almintrene se citescu ca porci'i, morti'i, hoti'i, etc. —

II. Cosunante 'le:

b, f, l, m, n, p, r si v au numai unu sunetu, sunetu 'lu loru propriu care 'lu au si in limb'a latina. Cosunante 'le: c, d, g, j, s si t au cate 2 sunete si anume

c suna in ante de vocale 'le a, o, u si in an-

tea tuturoru cosunante 'loru ca k; éro in antea vocale 'loru e si i ca ч (че) in cépa, céra, cinci etc. (чеапъ, чеаръ, чинчи.)

d suna de regula ca d in domnu, dolu etc. numai in cuventu 'lu dieu (zikš), apoi in tóte acele in cari dupo d vine unu i si dupo i éro o vocale, si in urma la fine'a cuvinte 'loru déca dupo d vine i, are d sunetu 'lu lui z, s. e. dié (zi), dieu (zeš), vedi (vezi) etc.

g suna in antea vocale 'loru e si i ca ɣ in gemu, giuru etc, éro in antea tuturoru cosunante 'loru si a vocale 'loru a, o, u ca r in gardu, голу, gura, ghiemu etc.

j suna totu de a una ca ж in joi (жoi), jocu (жokš), juru (жрш) etc., numai in cuventu 'lu jaca suna ca z (zakš).

s suna in antea tuturoru cosunante 'loru, precum si a vocale 'loru a, e, o, u ca c in сарш, сепарш etc., éro in antea lui i suna ca ш in шipš, мepш (sierbu) etc., pentru acea in cuvinte 'le cari dupa etimologia ar trebui so se scrie cu e déra s diu antea lui e vine so sune ca ш cautaso punemu intre s si e unu i ca so se póta ceti s ca ш s. e. siedu in locu de sedu, sierpe in locu de serpe etc. Candu s in ante de i trebuie so sune ca c (in cacš) atunci duplicamu liter'a s s. e. parassi, a folossi (a пэрси, a фозоси). Candu liter'a i are sunetu 'lu lui i atunci s se lege in antea lui i ca c (s) s. e. simplu, singuru etc.

t are sunetu 'lu seu propriu in antea tuturoru cosunante 'loru si in antea vocale 'loru a, e, o, u, numai in antea lui i suna ca ʒ in ɣingapis, mɣipi s. e. tiéra, tiépenu, multi, ruptu etc. Candu t in antea lui i trebuie so sune ca t si nu ca ʒ, atunci i se pune la i accentu 'lu greu ^, s. e. a gati (гати) etc. in cuvinte curatu romanesci nu vine so sune t ca t neci o data in ante de i.

Cuvinte'le acele pentru cari nu ajungu aceste regule séu se voru abate de la aceste regule — cele mai multe voru fi streine, se voru potea scrie correctu si asie ca so se póta ceti fere pedeca, déca se voru intrebuinti'a semne 'le séu accente 'le adoptate in regule 'le aceste, s. e. accentu 'lu ^ ca so faca so sune o vocale ca i, desi dupo regule 'le de mai susu aru veni so se citésca ca a; accentu 'lu ^ pe e si o ca so se citésca ca ea si oa, desi

dupo regula aru trebui so se citésca ca e si o ori ca i si x etc.

Mai multe semne nu e de lipsa so adoptamu, si mai alessu trebuie so ne ferimu de coditie la t si d, aseminea si de cracu 'u ' la u unde are nu-mai diumetate de tonu, parte pentru co facu scriere'a deforma, urita, parte pentru co totu de a una se nascu greutati cu tiparire'a carti 'loru romanesci in tipografii unde nu se afla litere cu coditie si cu semnu 'lu ' ; numai acolo unde nu se potu incunjiurà accente 'le si semne 'le so se intrebuintieze semne. —

Sciu co se voru afla multi car'i voru dice: „no éro mai scie cineva despre litere, mai bine ar scrie ceva mai folositoriu! Adevratu co multi au scrisu despre litere 'le latine, eu inse nu amu scrisu inca neci o data, si asie credu co mi se va iertà si mie so mi dau parere'a intr'unu obieptu asie momentosu si la unu tempu candu totu romanu 'lu bine sentiitoriu trebuie so conlucre spre a regulà odata scriere'a limbei romane cu litere 'le strabune.

Mai multi voru fi inse la car'i nu le voru placcea regule 'le propuse de mine. Eu nu vreau so affirmu co nu se ar potea dóra pune si mai bune, si mai corespondiatóric regule pentru scriere'a cu litere, eu inse mai bune nu am allatu, si asie nu am pututu propune mai bune! cine va avea, séu cine va afla mai bune, so le dee publicitatei si eu sum gat'a a me lassá de ale mele déca me voiu conviange co suat altele mai bune; numai cu coditie si cu cobile la u nu me voiu invoii neci o data! . . .

A P. O. Dloru vóstre

sincern onoratoriu

V. P o p p.

Viena, 30./18. Augustu 1860.



PRENUMERATIUNE.

Spiritulu nationalu, carele de unu tempu incóce cu putere de fulgeru vibréza prin arteriele tuturoru voitoriloru de asi asigura esistentia politica a natiunei soale ne striga cu versu potente „amati-

ve limb'a mai pre susu de tóte, inavutitio, dati o agilitate, staruiti a o aduce la óresicare perfectiune si frumsetia;“ é' spre a realiza in scurtu acestu scopu maretiu fora de care o natiune cauta se remana in dereptulu altora si neconsiderata in respectulu vietiei politice si constitutionali, ne indémna ca se sacrificamu cu totii din ce avemu, parte astringundune tóte poterile spre a scrie cate ceva pentru generatiunea de acum si venitoria, parte ajutandu ca rezultatele osteneleloru se nu remana ca si pene acum inchise intre nisce pareti de lemnu si espuse la peritiune fora de a poté imprastiá catu de pucina lumina. Tempulu tace si trece, déca nu ne vomu sci usua acum de spiritulu lui, déca nu ne vomu nevoii ca teneriloru surcele se damu totu ajutoriulu spre a se poté aventu la acelasu gradu de scientia, cu care in etatea matura se ne póta representa cu demnitate tóte interesele nationali, numele nostru va remané defaimatu de posteritate; din contra déca vomu serie cu totii, cati am invetiatu cate ceva, ne incredintiandune ca si pen' acum totu numai autoritatiloru, limb'a nóstra in scurtu va avé o multime de opuri, din cari junimea va sugé miere ca albinele din flori si de sine voru cauta se dispara tóte intrigile si machinatiunile amalgamisatoriloru ca volbur'a suflata de ventu.

Pornindu din acestu punctu de vedere dictatu de spiritulu nationalu si de geniulu aparatoriu alu limbei ce o vorbimu; feci si eu unu mieu sacrificiu in interesulu literaturiei nóstre cu traducerea librlui primu din renumitulu istoricu-latinn. T. Liviu Patavinu.

Déca onoratulu publicu cetitoriu, fora de a cauta ca pene acum nu m'am destinsu ca scriitoriu de renume, mi va face aceea placere ca se sprijinésca tiparirea numitei versiuni, me va indetora ca pre venitoriu se mi induplecu poterile spre a poté da la lumina in totu anulu celu pucinu 2—3 carti. Interesulu ce l'aru trage junimea din o versiune a lui Liviu e nespusu de mare, nece e opu alu analisa in tóta intinderea sa, candu vedemu ca natiunile celea mai culte din Europ'a cu seculi inainte au staruitu, si nu incetéza neci astadi alu da publicitatei in versiuni diferite, si una de catu alt'a mai corecte, recunoscundu fora alegere, ca numai atunci se póte dice una natiune pornita pre calea

progresului, deca are in limb'a sa tesaurulu clasiciloru latini si greci. Librulu primu contine istoria poporului romanu dela descalecarea lui Enea in Latiu, pena la eliberarea urbei de sub domnia regésca an. 240. Versiunea acesta care tiparindu-se de abia credu se treaca preste 7 côle o se esa la lumina indatate suscrisului i se voru presenta numele contribuitoriloru. Pretiulu unui esemplariu va fi 80 cr. v. a.

Adresele au de a se face de a dreptulu la suscrisulu, si inca pre catu se va poté cu tóta iutié'a, pentruca traducatoriulu nu se incumeta a pertracta cu vre o tipografia inainte de ce se va asigura de numerulu si numele prenumerantiloru.

Venitulu curatu acestui opu se va întórce spre sustinerea unui juristu romanu lipsitu de medilóce, ci cu purtare morale buna si plinu de sperere. É' ca onoratu publicu se-si póta forma órecare parere despre opulu ce va se ésa, se pretramite paragrafulu 25.

Blasiu, 2. Septembrie 1860.

Ioane Antoneli,
prof. gimnas.

Versiune dein Liviu.

Ca proba de traducere.

§ 25.

Inchianduse transactiunea fratii trigemeni liau armele precum se involisera. Animandui pre ai sei de ambe partile, ca dieii patriotici, patri'a, parentii si toti cetatianii acasa, toti in ostire ar cauta numai la armele la manile loru, insufletiti si din natura sa, si petrushi de achiamatiunile anematoriloru esu in midilocu intre ambele ostiri. Ostirile se asiediasera de ambe partile inaintea castreloru mai multu uitandusi de periclulu de facia decatu de preaingrijire, pentruca se lucra de suprematia ce era asediata in vertutea si fortun'a a loru atatu de pucini. Si asiadara plini de nerabdare ingrijia si indereptara cugetele asupra spectaculului neci de, catu placutu.

Se da semnulu, si trigemenii juni de ambe partile alórga unulu spre altulu ca sirurile de bataia cu curagiulu ostiriloru mari, neci acestia neci

aceia aveau inaintea ochiloru propriulu periclu, ci numai domnia statului si sclavi'a, precum si aceea fortuna fiitoria a patriei, pre carea masii o ar fi facutu. Indata ce sunara armele la primul concursu si lucira sabiale selipitiose pre toti cari se uitara i cuprinse o infiorare puternica, si fiendca neci intru una parte inca nu se plecasse fortun'a, se oprira vocea si respiriulu. Ajungundu dupa aceea la bataia de amana, si candu acum de spectaculu n'ar fi numai miscarea corpuriloru, si indoiosa intorsatura a armelor si a sagetiloru, ci si ranele si sangele, doi romani espirandu caditura unulu preste altulu dupa ce au ranitu trei albanii. La alu caroru casu radicandu ostirea albana una strigare de bucuria, pre legiunile romane le lasase tóta sperarea, ci ingrijirea inca nu, fiendu in agonia mortiei pentru unulu pre carelu impresurara trei curiatii. —

Spre fericire acest'a inca era neranitu, si precum nu era facia cu toti asemenea de tare, asia facia cu cate unulu era plinu de curagiu. Asiadara ca se desparta lupt'a apuca elu fug'a in parere calu voru urmari precum fiacaruia iar' lierta corpulu ranitu. Acum fugise óre catu va spatiu dela loculu de lupta, candu cautandu inderetru i vede urmarindulu indepartari mari, si pre unulu nu de parte de sine. Se întórce asupra aceluia cu unu impetu mare, si pene candu striga ostirea curiatiloru ca se dea ajutoriu fratelui, Horatiu taliandu pre contrariulu se grabia ca invingatoriu la a doua lupta. Atunci romanii ajutara pre osténulu seu cu una strigare, care se indatinéza a urmá la una a retare de favóre neasteptata si elu se grabia a termina lupt'a. Asiadara inainte de a veni si celalaltu curiatu carele nu era departe ucise si pre alu doile.

Si acum spre asemenea fericire de bataia remasese numai cate unulu, ci neci in sperare neci in poteri asemenea. Pre unulu corpulu neatensu de fieru si invingerea gemena lu-conducea la atreia lupta plinu de curagia, celalaltu se infacisieza inaintea contrariului invingatoriu fiendui corpulu ostenitu de rana, ostenitu de fuga, si invinsu prin perderea fratiloru. Si aici lupt'a nu mai era formala. Romanulu dise saltaulu de bucuria „pre doi dedi spiriteloru fratiesci, pre alu treilea lu-voiu da pentru caus'a belului acestuia: ca romanulu se domnéscă preste Albanu.“ De abia potendu acela a

tiené arm'a i implanta sabi'a din partea de asupra, a gutului in josu si jacundu lu-despolia. Romanii serbandu si gratulandu lu-primira pre Horatiu cu atal'a mai mare bucuria, cu catu a fostu lucrulu mai indoiosu. De aceea se intorsera spre ingropa-rea a loru sei cu sentiri fórte ne asemeni, de óra-ce unii erau mariti prin domnia, ceialalti snpusi po-terei straine. Mormentele su inca in loculu unde fiacarele cadiu, doue romaue intr'unu locu mai a-própe de Alb'a, trei albane de catra Rom'a, ci in locuri departate precum s'au si luptatu. —



Starca instructiunii publice

in

Romania de susu

la finitulu anului scolasticu 1859—1860.

III.

Facultatile séu universitatea.

(Finea din Nr. tr.)

Cu tóte cate s'au enumeratu pene acum, eforia 'si-ar fi facutu datoria sa numai pe jumetate, daca ea nu s'ar fi ocupatu cu aceeasi sollicitudine si de sórta celoru ce funcionédia in institutele instructiunii publice.

Scóla dela care patria astépta regenerarea sa, statulu barbati capabili in toti ramii serviciului publicu, si in fine tóte conditiunile si tóte profesiunile reprezentanti intelliginti, impune datorii atatu de grele si atatu de delicate, in catu profesorulu si institutorulu, care voiesce a lucra in consciintia, e constrinsu a'si consacra tóta viétia unui studiu continuu si fórte laboriosu. Retributiunea de pene acum a profesoriloru si instructoriloru n'a fostu din cele mai atragátore. Cei mai multi profesori si institutori s'au vediutu nevoiti a-si cauta midilóce de subsistintia in alte ocupatiuni particulare; ear' tenerii cei mai cu talente, desiertandu salele colegieloru inainte de timpu álérgea in celelalte functiuni ale statulu, unde li se deschidu posturi mai usióre si mai bine retribuite. De aici vine ca eforia intimpina cele mai mari greutati in gasirea de profesori si institutori bine calificati.

La mai multe concursuri din acestu anu nu s'a presentatu nici unu aspirante.

Spre a pune dar pe profesori in stare de a se consacra cu totulu misiunii loru, fara de a mai fi nevoiti a se distraje prin ocupatiuni de multe ori straine de sfera loru, e de cea mai mare necesitate de a le asecura in societate o positiune si o existintia mai fara griji si mai corespundietóre datorii loru. In virtutea acestoru consideratiuni, eforia in normarea salariiloru s'a tienutu de principulu de a da profesoriloru si institutoriloru mai multu, spre a puté cere si ea dela densii mai multu. Sigura de patrioticile intentiuni ale Inaltimei Vóstre, ea s'a redimatu inear pe luminatulu patriotismu alu reprezentantiloru natiunii in adunarea legislativa si e convinsa ca nu s'a insielatu in sperantiele sale.

Insa ameliorarea retributiunii nu ne va da inca barbati capabili pentru tóte specialitatile instructiunii publice. Alte dispositiuni s'au luatu de catra eforia in privintia acésta, trimitenduse din anu in anu mai multi tineri romani spre a se perfectiona pe la institutele tieriloru celoru mai civilisate.

Astadi se afla 39 de juni romani care studia la universitati straine cu stipendiu dela statu, si alti cativa cu subventiuni mai mici. In anulu acesta mai sunt a se tramite 9 tineri. Cu modulu acesta speramu, ca in scurtu timpu instructiunea publica, catu pentru personalulu seu, va fi in stare de a se reintregi si de a se regenera necontentitu din sine in-sasi. —

O noua lege organica pentru instructiunea publica se elaborédia acum, dupa initiativa luata de comisiunea centrale; o parte a acestei legi, relativa la organisarea unui consiliu superioru de instructiune, se va termina in dilele aceste dupa initiativa luata de actualulu ministru alu cultelor si instructiunii publice.

Punenduse tóte aceste in lucrare, eforia cutédia a asecura, ca scólei spre a prospera si spre a raspunde pe deplinu destinatiunii sale, nu-i va mai lipsi de catu o lege de admissibilitate in statu, fara de care clasele superiori ale gimnasiiloru si facultatile nu voru avé frecuentatori, si pe care ca pe o lege de cea mai imperiósa necesitate, eforia o recomenda cu totu dinadinsulu Inaltimei Vóstre.

Prea Inaltiate Dómne!

Prin crearea de institute noue, prin reformele introduse in cele ce existu acum, prin ameliorarea retributiunii personalulu insarcinatu cu instructiunea,

prin chirie pentru localele institutelor de instructiune si priu constructiuni de edificie proprie pentru aceste institute, budgetulu instructiunii publice a luat chiaru in acestu anu proportiuni neusitate pene acum la noi, si candu voru esiste in deplinatatea loru tóte institutele cate s'au proiectatu, cifra normale a budgetulu instructiunii publice va fi indoitu mai mare. Comparata cu aceea a budgeteloru trecute, acésta cifra se pare enorma; considerata in sa ca espresiunea numerica a costulu tuturoru institutelor de instructiune si educatiune ce se cuvine a avé in seculu XIX unu populu aprópe de 2 milióne si $\frac{1}{2}$ locuitori, ea nu e nici de cum essagerata. Populii ce din nedreptatea timpurilor trecute au ramas inapoi, daca voiescu a merge alaturea cu natiunile civilisate, sunt constrinsi a se pune pe calea progressulu, a'si reculege tóte puterile si a nu se trage inapoi dela nici unu sacrificiu ce ar cere crearea or desvoltarea aceloru institute, cari le potu da cele mai bune garantie de esistintia si de prosperitate, si aceste sunt cu preferintia institutele de instructiunea publica. In fine eforia n'a perdutu nici unu minutu din vedere, ca e de cea mai mare necesitate, ca natiunea sa ajunga catu mai curendu in stare de a satisfice tuturoru necesitatiloru sale aici acasa, de sine, prin midilócele sale si cu puterile sale-propruie.

Aceste sunt lucrarile eforiei scóleloru, aceste motivele de cari a fostu condusa, acesta scopulu la care a voitu sa ajunga. Dumnedieu sa binecuvintiedie dilele Inaltimei Vóstre, ca sa puteti glorifica era renascerei, spre lauda numelui Inaltimei Vóstre si spre fericirea natiunei romane.

КЪПРИНСЪЛЪ БИНЕВЕНТЪРІИ К. МИКО

ла Шона лъргъ Бістріцъ

дінъте дін партиа възрматрѣхлѣ де Бістріцъ ші респнзвѣлѣ ла еа дѣлъ „К. З.“

„Четатеа Бістріца се сжмдеште феричітъ а прімі днтре мѣрїї сїї пре галъсетиматѣлѣ кондѣкторѣ алѣ инделецінції маѣаре, пре репре-сжнтантѣлѣ патриотіемѣхлѣ челвї маї леалѣ — дн моментѣлѣ де фадъ — ші кѣ свїтъ атѣтѣ де стрѣлѣчїтъ“; зрѣлѣ о днвїтаре кѣ асекрара-преа челорѣ маї сіичере консімѣемінте.

Контеle респнзвсе тотѣ дн цертана аша :

Ертацімі Домнії мѣї, дѣкѣ 'мі лїпосекѣ възвеле спре а не есирїма дѣлъ кѣвїнцѣ сжм-цімїнтеле ла кордіала ачѣстѣ прїмїре. N'амѣ фостѣ прегѣтїді ла ачѣста. Nзмаї дорїнѣа де а днвѣца не адѣсе аїчі шї интересѣлѣ ачѣла, карелѣ оїмѣїмѣ пентрѣ новїла націѣне еѣсѣскѣ шї кѣ деосебїре пентрѣ респнзвнеа пентрѣ кѣпошїтїдѣле цѣрїї. Ремїнїсченѣе їсто-рїче маї пѣтернїче не трагѣ не пої ла Бістріцѣ : „Кѣте діете меморавїле се дївѣрѣ аїчі. Дн тїмпїї лѣї Іоане Хѣпїадї, Еролѣ челѣ маї маре алѣ патрїей шї алѣ крештїпѣтѣдїї, ера шї графѣ де Бістріцѣ — де аїчі мерѣеа елѣ (ромѣнѣлѣ Р.) дн ресвоїѣ, аїчі се ре'їтѣрѣеа спре а се одїхнї делънїте. Де шї вїаѣа де статѣ не ера атѣнчї сгомѣтѣсѣ, о! дар кѣтѣ ера де глорїѣсѣ шї фѣрѣмѣсѣ! Кредѣцімі Домнїлорѣ, адесе не адѣчетѣ а мїнте де тїмпїї ачѣїа, кѣндѣ новїла націѣне сѣсѣскѣ дшї а-леѣеа лїберѣ жзїї сѣї шї маѣїстра-теле сале шї днтрѣнїтъ кѣ пої ла маса чеа верде се консѣлата пентрѣ вїнеле тотѣлѣ дїн Патрїе. Ної о мѣртѣрї-сїмѣ, кѣ тїмпїї де не атѣнчї дї дїнемѣ де мїнѣнлїдї (воїерештї)! Кѣ не їнсѣ-флѣдеште о таре дорїнѣ, ка еарѣшї сѣї ажнѣемѣ!“ — (Чїне нѣ днѣелеѣе ворѣа ачѣста аштенѣе еарѣшї тїмпїї де ачѣїа. Р.)

Аїчі днѣ днтрѣрѣвсе възрматрѣх кѣ про-рѣмперѣа консжмѣїрїлорѣ, зїкѣндѣ : „Сѣ фїї кон-вїнцѣ Есчеленѣ, кѣ ачѣста дорїнѣ о тотѣ асе-тенеа шї днѣкѣ фѣрѣ есчепїїѣне а фїлѣкѣрѣї сасѣ де опѣре!“ Еарѣ графѣлѣ днѣкѣїѣ : „Прїмїці Домнїлорѣ мѣї тѣлѣцїмїта нѣстрѣ репѣдїтъ шї о дѣхѣдї новїлѣлѣ сѣадѣ алѣ четѣдїї Бістріца шї днтрѣѣей' възрѣрїмії, прекѣмѣ шї респнзвней че зїзакѣ аколо.“ 30 де карѣ де оїгѣ зрѣмарѣ не конте, каре прїмїсе не възрматрѣх дн карѣтѣ-Bezї шї Gazeta Nr. 35, 36 шчл. Ped.

Catra R . . .

Тъ ешти де парте ка стѣса палтѣ
 Че арде 'н флакърї пе черїз сенїнѣ, —
 Дар' але еї разе окїї-мї съдѣтъ,
 Ши сѣпѣ лакръмї кѣтѣ пѣ с'алїнѣ.

Тъ ешти департе ка-о чокърлїз
 Че салтѣ 'н аерѣ шї кѣнтѣ 'н порѣ, —
 Дар' кѣнтѣлѣ пѣ шї дѣ вр'о вѣкърїз,
 Чи ехлѣ жалїкѣ м'анпїнде 'н дорѣ.

Ах! мѣндрѣ, дѣлче, ешти ка о флоре
 Че кренте тандрѣ пе мѣнте 'налтѣ,
 Ши сѣкѣ 'н вѣнтѣрї шї фокѣ де соре,
 Кѣндѣ пере роза че а сѣрѣтатѣ.

Дар' поцї штїї леле, ка-а теа дѣре
 Е мѣлтѣ маї маре ка-алѣ тѣѣ пѣказѣ,
 Съфлетѣ-мї сворѣ фѣр' мѣнпѣїере,
 Ка сѣ те аѣле внде-аї ретасѣ?

Ши елѣ те-адѣче дн мѣлте вїсѣрї, —
 Ах! кѣ ферїче-сѣ кѣндѣ те маї вѣдѣ
 Кѣм сворї пе арїпї де престе пїсѣрї,
 Шажнїцї ка кѣдетѣ, шї кѣ тїп' штѣдѣ.

Де кѣтва датѣ ла-а та ферѣстѣ,
 Днѣ корпѣ пре перѣ, греѣ сѣспїнѣндѣ,
 Съ штїї кѣ елѣ е іїма-мї трїстѣ,
 Ла дорѣ-цї сворѣ мѣнцїї трекѣндѣ.

Сѣ-лѣ лашї дн касѣ, сѣ-лѣ іѣї пе врадѣ,
 Ши кѣ їзвїре сѣ-лѣ стрѣнцї ла пентѣ, —
 Ка дїн дѣре сѣ ам вїсѣтѣ,
 Дїн асте вїсѣрї сѣ мѣ дешентѣ!

Pozmarinǎ.

M. Muresianu

Fondulu Gazetei Transilvaniei.

Cu generósa adresa urmatóre continuamu cu totu respectulu publicarea sumeloru incurse pentru fondulu Gazetei :

„Viena, in 24. Augustu 1860.

Prea onor Redactione!

Intielligundu d'in numerii mai próspeti ai Gazetei nóstre despre intreprinderea unoru zelosi romani spre a infintia unu fondu de subsidie pentru mai mareea estindere si securantia a journalisticeii nóstre, si aflandu eu acésta intreprindere [prea oportuna si fórtē de lipsa si de folosu, alergu si insumi a o sprijini, tramitendu aici una suta fiorini valuta austriaca spre acestu binecuventatu scopu.

Cu tóta stim'a fiindu

Alu pre on. Redactioni

plecatu sierbu

Andreiu de Mocioni m. p.

Cu cei publicati in Fóiea Nr. 34 sunt 133+100=233, ad. doue sute treidieci si trei fr. m. a. I. M.

BIBLIOGRAFIA.

Brosiura a treia dia „Amiculu scólei“ pe triluniulu alu 3-lea a esitu si cuprinde articlii: Limbele din lume. — Incercare spre a stavili unu principu pentru ortografi'a cu litere romane. Fragmente din istori'a pedagogiceii. Orecari barbati renumiti ai romaniloru, carii a scrisu despre educatiune (capetu). Epistole catra o mama, séu despre educatiunea fisica a prunciloru. Despre energi'a invetiatoriului in scóla. Ioanu Hatiegu, invetiatoriu popularu romanu. Scóla practica. Sciri scolare. Ordinatiuni.

Varietati: Mai multe. Ce mai totu scriu altiї inca si astadi de noi? Ari'a si populatiunea imperiului rusescu. Celu mai betranu omu in Parisu. Institute de educatiune in Turci'a. Analecte — Fantasm'a (poesia). — Fratietaea (poesia). — Rugatiune (poesia).